

A comparative study of early payment of a contract in Islam, statutory law, and international documents

Reza Hossein Gandomkar Associate Professor, Department of Private Law, University of Qom, Qom, Iran.. Email: hoseinrezagandomkar@yahoo.com

Azizollah Fahimi Associate Professor, Department of Private Law, University of Qom, Qom, Iran.. Email: azizolahfahimi1@yahoo.com

Ezatollah Ganjkanloo Corresponding Author, PhD Student, Department of Private Law, University of Qom, Qom, Iran. Email: ezatollahganjkanloo2010@yahoo.com

Moslem Pourkarimi PhD Student, Department of Private Law, University of Qom, Qom, Iran. Email: moslempourkarimi1@yahoo.com

Article Info

Article Type:

Reserch Article

Keywords:

Performance Of
Obligation, Contractual
Term, Early
Performance,
International
Instruments

ABSTRACT

The time of performance is a fundamental element influencing contractual relationships and defining the scope of parties' obligations. Contracting parties are required to fulfill their obligations at the agreed time, which is typically determined by mutual consent, and in the absence of such agreement, by reference to custom and law. While delay in performance is a common occurrence with specific legal remedies, the central question of this study is whether an obligor may perform their obligation prior to the agreed due date, and whether the obligee is bound to accept such early performance. The findings reveal that, unlike major international instruments and the laws of certain jurisdictions that provide explicit rules in this regard, the Iranian legal system lacks clear statutory provisions concerning early performance. Using an analytical-explanatory method, this article examines scholarly opinions, Islamic jurisprudence, and relevant international instruments. It concludes that if the stipulated time benefits solely one party, that party may waive it to enable early performance. However, in the absence of such waiver and with the continued existence of the agreed term, no legal obligation arises for the other party to accept early performance. The study's findings may serve as a basis for legislative reform and for enhancing legal certainty in both domestic and international contracts

Cite this Article: Gandomkar, R. H. , Fahimi, A. , Ganjkanloo, E. and Pourkarimi, M. (2024). A comparative study of early payment of a contract in Islam, statutory law, and international documents. *International Relations Researches*, 14(1), 259-279. doi: 10.22034/irr.2021.288900.1978

© Author(s)

Publisher: Iranian International Studies Association

DOI: 10.22034/irr.2021.288900.1978

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

بررسی تطبیقی پرداخت پیش از موعد قرارداد در اسلام و حقوق موضوعه و اسناد بین‌المللی

رضا حسین گندمکار، دانشیار گروه حقوق خصوصی دانشگاه قم، قم، ایران. رایانامه: hoseinrezagandomkar@yahoo.com

عزیز اله فهیمی، دانشیار گروه حقوق خصوصی دانشگاه قم، قم، ایران. رایانامه: azizolahfahimi1@yahoo.com

عزت‌الله گنج‌خانلو، نویسنده مسئول، دانشجوی دکتری گروه حقوق خصوصی دانشگاه قم، قم، ایران. رایانامه:

ezatollahganjkanloo2010@yahoo.com

مسلم پور کریمی، دانشجوی دکتری گروه حقوق خصوصی دانشگاه قم، قم، ایران. رایانامه: moslempourkarimi1@yahoo.com

درباره مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی کلیدواژه‌ها: اجرای تعهد، موعد قرارداد، اجرای پیش از موعد، اسناد بین‌المللی تاریخچه مقاله تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱/۸ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۳/۳۱	زمان اجرای تعهد، از عناصر اساسی و تأثیرگذار در روابط قراردادی و تعیین‌کننده حدود مسئولیت طرفین است. طرفین قرارداد ملزم‌اند تعهدات خود را در موعد مقرر ایفا کنند؛ موعدی که معمولاً ناشی از توافق آن‌ها است و در صورت فقدان توافق، با استناد به عرف و قانون تعیین می‌شود. در حالی که تأخیر در ایفای تعهد امری شایع با ضمانت اجرای مشخص است، پرسش اصلی این پژوهش آن است که آیا متعهد می‌تواند تعهد خود را پیش از موعد مقرر اجرا کند و آیا متعهدله ملزم به پذیرش چنین ایفایی است؟ بررسی انجام‌شده نشان می‌دهد که برخلاف اسناد مهم بین‌المللی در حوزه قراردادهای و قوانین برخی کشورها که مقررات صریح و روشنی در این زمینه دارند، نظام حقوقی ایران فاقد نص قانونی مشخص درباره اجرای پیش از موعد تعهد است. این مقاله با روش تحلیلی-تبیینی، ضمن تحلیل دیدگاه‌های حقوق‌دانان، فقها و اسناد بین‌المللی، نتیجه می‌گیرد که در صورتی که موعد اجرای تعهد صرفاً به نفع یکی از طرفین باشد، وی می‌تواند با اسقاط آن، زمینه اجرای زود هنگام تعهد را فراهم سازد. اما در صورت بقای اجل و عدم رضایت طرف ذی‌نفع، الزام قانونی به پذیرش اجرای پیش از موعد وجود ندارد. یافته‌های پژوهش می‌تواند مبنای اصلاح قانونگذاری و ارتقای امنیت حقوقی در قراردادهای داخلی و بین‌المللی قرار گیرد.

استناد به این مقاله: گندمکار، رضا حسین، فهیمی، عزیز اله، گنج‌خانلو، عزت‌الله و پور کریمی، مسلم. (۱۴۰۳). بررسی تطبیقی پرداخت پیش از موعد قرارداد در اسلام و حقوق موضوعه و اسناد بین‌المللی. پژوهش‌های روابط بین‌الملل، ۱۴(۱)، ۲۵۹-۲۷۹. doi: 10.22034/irr.2021.288900.1978

© نویسنده(گان)

ناشر: انجمن ایرانی روابط بین‌الملل

انعقاد قرارداد و ایجاد تعهدات ناشی از آن، ابزاری برای تحقق اهداف معین و معقول طرفین است. تعهد زمانی آثاری حقوقی بر جای می‌گذارد که به مرحله وفای به عهد برسد و اجرا شود. ثبات و پیش‌بینی‌پذیری روابط قراردادی اقتضا می‌کند که زمان اجرای تعهد به‌روشنی تعیین شود و از توافق بر مهلت‌های مبهم یا مردد اجتناب گردد. مطابق اصول کلی، هر تعهد باید در موعد مقرر ایفا گردد و تأخیر در اجرا دارای ضمانت اجراهای حقوقی مشخص است که در مواد ۲۲۶ به بعد قانون مدنی ایران مورد تصریح قرار گرفته است. با وجود این، در برخی موارد ممکن است متعهد تمایل داشته باشد تعهد خود را پیش از موعد مقرر ایفا کند. این مسئله پرسشی بنیادین را مطرح می‌کند، آیا متعهد می‌تواند تعهد مؤجل خویش را پیش از سررسید ایفا نماید و آیا متعهد مکلف به پذیرش چنین ایفایی است؟ پاسخ به این پرسش، به‌ویژه در پرتو توسعه روزافزون قراردادهای فراملی، اهمیت فزاینده‌ای دارد. بررسی تطبیقی حقوق ایران، فقه اسلامی و اسناد بین‌المللی نشان می‌دهد که هرچند فقه و حقوق ایران این موضوع را به صراحت قانون‌گذاری نکرده‌اند، اما در اسناد بین‌المللی از جمله کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا و اصول قراردادهای اروپا، احکام روشنی در این زمینه وجود دارد.

این پژوهش با روش تحلیلی-تبیینی و با مطالعه تطبیقی، به بررسی امکان، حدود و آثار اجرای پیش از موعد تعهد می‌پردازد و در پی آن است تا با تبیین مبانی حقوقی و فقهی موضوع، زمینه هماهنگی بیشتر نظام حقوقی ایران با رویه‌ها و استانداردهای بین‌المللی را فراهم آورد. نوآوری پژوهش در این است که به صورت مستقل و جامع، موضوع اجرای پیش از موعد تعهد را در حقوق ایران، فقه اسلامی و اسناد بین‌المللی مقایسه و تحلیل می‌کند.

۱. مفهوم اجل در فقه اسلامی و قواعد بین‌المللی

اجل به معنای در مدت نهایت و زمانه عمر، زمان نهایت مرگ، موعود، زمان، هنگام، گاه است و نیز به معنای مهلت ادا برای قرض می‌باشد (عمید، ۱۳۶۹، ص ۸۵، معین، ۱۳۷۱: ۱۵۰). در قرآن کریم این واژه در موارد متعددی به کار رفته است؛ از جمله در آیه ۲۸۲ سوره بقره به معنای انتهای مدت یا زمان ادا التزام است (الموسوعة الفقهية، ۱۳۰۴: ۵) و نیز در آیه ۴۹ سوره یونس به معنای مهلت است گاهی نیز مانند آیه ۲ سوره طلاق اجل به معنای عده به کار رفته است. در اصطلاح فقهی، از اجل به عنوان مدتی مستقبل برای امری از امور یاد کرده‌اند خواه برای ایفای یک التزام یا انتهای آن معین شده باشد و این مدت

پروپوزیشن گاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۲-۱. ذینفع اجل در ایران و اثر آن در کشورهای مختلف

قانون مدنی ایران، اصلی در خصوص ذینفع اجل بیان ننموده است، لیکن با دقت در مفاد شرط اجل در قرارداد می‌توان گفت: ذینفع کسی است که از اجرای شرط سود می‌برد بعنوان مثال در پرداخت اجاره بها بصورت ماهیانه یا بیشتر این مستأجر است که از مدت سود می‌برد زیرا پرداخت کامل اجرت در زمان عقد اجاره برای او موجب مشقت است و گاه ممکن است شرط مدت به نفع هر دو طرف عقد باشد بعنوان مثال خانه‌ای به مبلغ معین فروخته شود و خریدار امکان پرداخت وجه نقد بعنوان ثمن معامله را به فروشنده نداشته باشد ولیکن خریدار از افراد دیگر طلبکار باشد و شرط شود که فروشنده وکیل خریدار در وصول طلب او از شخص ثالث باشد در این جا شرط به نفع هردو ایشان است. سوالی که در اینجا مطرح می‌شود این است که اگر اجل به نفع یک طرف قرارداد یا هر دو آنان باشد اثر آن چیست در فقه امامیه نظر مشهور این است که قبل از فرارسیدن موعد، الزام هریک از طرفین قرارداد به تعهدات خود ممکن نیست مثلاً در عقد بیع با ثمن مؤجل قبول ثمن بر بایع واجب نیست، چرا که اجل همان طور که حق مشتری است به لحاظ التزام مشتری بر حفظ مال بایع، حق بایع نیز بشمار می‌رود. (انصاری، ۱۴۱۵: ۲۱۲؛ حائری، ۱۴۰۹: ۵۱؛ روحانی، ۱۴۱۲: ۴۲۰)

در مقابل، در فرض مذکور برخی از فقهای امامیه (امامی خوانساری، بی تا: ۵۶۶) بیان داشته‌اند که اجل رخصت و فرصتی برای رعایت حال مشتری است نه بایع. بنابراین ذینفع اجل مشتری است. به موجب نظر دیگری (خویی، بی تا: ۵۶۵-۵۶۶) در صورت عدم قرینه بر ذینفع بودن بایع و مشتری، اجل به نفع مشتری در نظر گرفته خواهد شد، چرا که بر حسب برداشت عامه مردم و عرف، غرض از شرط وسعت دادن فرصت بر مشتری از جهت تهیه ادای ثمن است و چنانچه ثمن پیش از موعد پرداخت شود، قبول آن بر بایع واجب است.

در حقوق کشورهای مختلف و اسناد بین المللی راه حل‌های متفاوتی در این خصوص در نظر گرفته شده است. در حقوق بعضی از کشورها، فرض می‌شود که زمان اجرا به نفع متعهد است. بنابراین متعهدله باید اجرای پیش از موعد را بپذیرد. البته در عین حال استثنائاتی بر این فرض وجود دارد. به موجب ماده ۱۱۸۷ قانون مدنی فرانسه، مفروض این است که اجل به نفع مدیون است، مگر آنکه خلاف آن احراز شود. به موجب ماده ۱-۱۱۸۷ طرح اصلاحی حقوق تعهدات فرانسه (کاتالا) اجل به نفع متعهد فرض می‌شود، مگر اینکه از قرارداد با اوضاع و احوال چنین برآید که اجل مزبور به نفع متعهدله یا برای نفع مشترک طرفین مقرر شده است. طرفی که اجل، منحصرأً به نفع وی پیش بینی شده، می‌تواند بطور

پروپوزیشن گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

است که این شرط در معامله قید نشده باشد". پس تعهد حال می‌شود و مدیون ملتزم به پرداخت دین است.

ب. ممکن است اجل تنها به سود طلبکار باشد برای مثال، ممکن است در قرارداد وامی شرط شود که بدهکار نمی‌تواند پیش از موعد دین را بپردازد و سرمایه‌گذاری طلبکار را برهم زند. بنابراین در چنین صورتی متعهد نمی‌تواند زودتر از موعد، اقدام به ایفاء تعهد کند.

ج. در مواردی ممکن است ذینفع اجل، دو طرف قرارداد باشد در این صورت جز به تراضی قابل اسقاط نیست مانند بلیت مسافرت هواپیما، قطار، کشتی که نه مسافر و نه بنگاه مسافربری هیچ کدام حق ندارد قبل از موعد در مقام اجرا تعهد خود بر آید کفالت مؤجل از این قبیل است (لنگرودی ۱۳۷۸: ۱۷۳).
ذینفع اجل از راههای مختلفی قابل شناسایی است از جمله می‌توان به قصد مشترک طرفین، نتیجه حاصل از شرط، عرف و عادت، اوضاع و احوال مرتبط و تفسیر به نفع متعهد اشاره کرد.

۲. مبانی حقوقی اجرای پیش از موعد عقد

۱-۲. قوانین موضوعه

در قانون مدنی، حکم صریح و قاعده کلی در خصوص اجرای پیش از موعد عقد بیان نشده است، ولی از برخی مواد قانون مدنی به طور ضمنی می‌توان مواردی را در این زمینه کشف و استنباط نمود.
به موجب قاعده کلی متعهد وظیفه دارد، تعهد خود را در زمان مقرر ایفاء کند و نمی‌توان متعهد را به اجرای پیش از موعد ملزم نمود. بر این اساس، ماده ۳۹۴ ق.م. بیان می‌دارد: «مشتري باید ثمن را در موعد و در محل و بر طبق شرایطی که در عقد بیع مقرر شده است تأدیه نماید».
همچنین ماده ۷۳۹ ق.م. مقرر داشته است: «در کفالت مطلق، مکفول له هر وقت بخواهد می‌تواند احضار مکفول را تقاضا کند، ولی در کفالت موقت قبل از رسیدن موعد حق مطالبه ندارد».

ماده ۷۶۶ ق.م. نیز در ارتباط با تعهد کفیل بیان نموده است: «اگر کفیل مکفول را در غیر زمان و مکان مقرر یا برخلاف شرایطی که تعیین کرده‌اند تسلیم کند قبول آن بر مکفول له لازم نیست، لیکن اگر قبول کرد، کفیل بری می‌شود. همچنین اگر مکفول له برخلاف مقرر بین طرفین تقاضای تسلیم نماید، کفیل ملزم به قبول نیست». باید توجه داشت که عبارت «غیر زمان مقرر» هم شامل تعجیل و هم شامل تأخیر در تسلیم مکفول است. از دو حکم یاد شده، استنباط می‌شود که در کفالت مقید به زمان معین، کفیل و مکفول له هر دو ذینفع اجل می‌باشند. به موجب ماده ۷۱۵ ق.م. «هر گاه دین مدت داشته و

پروپوزیشن گاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

باشد. برای مثال ممکن است در قرارداد و امی شرط شود که بدهکار نمی‌تواند پیش از موعد معین، دین را بپردازد و سرمایه‌گذاری طلبکار را به هم بزند. در قراردادهای وامی که بقای آن نفعی برای طلبکار دارد ظاهر این است که اجل به سود هر دو طرف برقرار شده و هیچ‌کدام حق تجاوز به آن را ندارد پس ممکن است اجل به سود مدیون یا طلبکار یا هر دو باشد در دو فرض نخست، مشروط له می‌تواند از حق ویژه خود بگذرد ولی در فرض اخیر بر هم زدن شرط اجل نیاز به تراضی دو طرف دارد. (کاتوزیان، ۱۳۸۹: ۱۳۰) برخی از حقوقدانان معتقدند اجرای تعهد، پس از رسیدن اجل تعیین شده قابل مطالبه است خواه تعهد به صورت وحدت مطلوب باشد مانند تعهد بر تهیه تجهیزات لازم برای برگزاری نمایشگاه ده روزه، یا اینکه تعهد به صورت تعدد مطلوب باشد مانند تعهد معمار بر احداث یک سال از تاریخ تشکیل قرار داد که پس از فرارسیدن ابتدای یک سال مزبور اجرای تعهد معمار می‌تواند مورد مطالبه قرار گیرد تفاوتی که دو گونه تعهد مزبور با یکدیگر دارد این است که در تعهد به صورت وحدت مطلوب پس از گذشتن مدت مقرر قابل مطالبه نیست بر خلاف تعهدی که به صورت تعدد مطلوب است. (شهیدی، ۱۳۹۲: ۱۳۴) از این بیان می‌توان نتیجه گرفت، در تعهداتی که به صورت وحدت مطلوب است تعهد حتماً باید در زمان مقرر، انجام شود بنابراین اجرای زودهنگام تعهد در این فرض امکان‌پذیر نیست. به اعتقاد بعضی از اساتید، در صورتی که ثابت شود ذینفع اجل متعهد است این اجل از ناحیه وی قابل اسقاط است زیرا هر شرطی از ناحیه مشروطه له قابل اسقاط است (ماده ۲۴۴ ق.م).

برخی از نویسندگان حقوقی معتقدند، در تعهداتی که طرفین، هر دو باید زمان اجرای تعهد را مراعات کنند مانند بلیت مسافرت هواپیما، قطار، کشتی که نه مسافر می‌تواند قبل از فرارسیدن زمان اجرا تعهد، اجرا آن را بخواهد و نه بنگاه مسافربری حق دارد قبل از موعد در مقام اجرای تعهد خود برآید. در این گونه موارد اوضاع و احوال ویژه تعهد، خود حاکی از زمان و نحوه اجرای تعهد است. کفالت مؤجل هم از این قبیل است. بنا بر نظر برخی از حقوق دانان در اغلب تعهدات هم عرف و عادت معامله نشان می‌دهد که زمان اجرای تعهد که در عقد تعیین شده فقط متعهدله را مقید می‌کند پیش از موعد حق مطالبه نداشته باشد مانند ماده ۶۵۱ ق.م که مقرر می‌دارد: «اگر برای ادای قرض به وجه ملزومی اجلی معین شده باشد مقرض نمی‌تواند قبل از انقضای مدت طلب خود را مطالبه کند» اما متعهد می‌تواند قبل از موعد در مقام انجام تعهد خود بر آید وام‌گیرنده در ماده ۶۵۱ ق.م و در تمام عقود رهن این وضع را دارد. (لنگرودی، ۱۳۷۸: ۱۷۳)

پروپوزیشن گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

اسقاط آن توسط یک طرف به دلیل ارتباط آن با حق طرف دیگر است. حال آنکه این اعتقاد صحیح نبوده و اجل شرطی است که شامل دو حق مستقل برای متعاقدين بوده و هریک بدون رضایت دیگری می‌تواند آن را اسقاط کند. به همین دلیل می‌توان از کسی که حق خود را ساقط نموده مطالبه نمود. با این توضیح اگر شرط پرداخت به نفع متعهد له باشد و یا به نفع متعهد چون متعهد له به این امر رضایت می‌دهد و بر اساس اصل برائت مدیون تعهدی به غیر از پرداخت دین و هزینه‌ای ناشب از پرداخت ندارد ۰ ماده ۲۸۱ ق. م) لذا پس از پرداخت متعهد تعهدی به پرداخت هزینه‌های بعد از پرداخت ندارد.

۴-۲. تقلیل بهره

در معاملات مدت‌دار گاهی وضعیت مالی مدیون بهبود می‌یابد یا نیازش برطرف می‌شود و به طلبکار پیشنهاد می‌کند که تمام یا قسمتی از بدهی خود را زودتر از سررسید بپردازد مشروط بر اینکه مقداری از بدهی را بکاهد. گاهی نیز طلبکار نیازمند نقدینگی است و به بدهکار پیشنهاد می‌کند که در ازای دریافت پیش از موعد بدهی از قسمتی از آن صرف نظر کند. آیا در چنین وضعیتی این توافق بر میزان بهره تعیین شده بر اصل دین تأثیر گذار است یا خیر؟ در فقه امامیه ربا در جمیع اقسام آن یعنی ربای معاملی که عبارت است از شرط زیادتی یکی از عوضین در بیع یا معاوضه یکی از دو کالای مکمل یا موزون در برابر دیگری و ربای قرضی که قرض گرفتن با شرط پرداخت بیشتر از مقدار قرض است، حرام و به مثابه جنگ با خدا و رسولش اعلام گردیده است. علت تحریم ربا این است که خداوند عزوجل از ربا نهی کرده چون ربا مایه تباهی اموال است. زیرا انسان اگر یک درهم را به دو درهم بخرد، بهای یک درهم یک درهم است و بهای درهم دیگر باطل و ناحق است. پس خرید و فروش ربوی در هر حال برای فروشنده و خریدار موجب خسارت است و علت تحریم ربا در نسیه از بین رفتن کارهای نیک و نابودی اموال و گرایش مردم به سودجویی و رها کردن قرض است و حال آنکه قرض از کارهای نیک است و نیز ربا سبب فساد و ظلم و از دست رفتن ثروت‌ها است». علی رغم این رویکرد فقهی امروزه در نظامهای جدید اقتصادی تعیین بهره امری اجتناب ناپذیر است؛ توضیح اینکه در نظامهای سستی و معیشتی که علاوه بر کالاهای مصرفی در تولید ابزارهای تولیدشان خودکفا بوده و به واقع بازدهی تولیدشان در سطح بسیار پایینی قرار داشته است، تقاضا برای سرمایه و به طریق اولی بازار سرمایه عملاً وجود ندارد. همچنین امکان پس انداز و در نتیجه تشکیل سرمایه نیز بسیار محدود می‌باشد. لذا پول صرفاً دارای نقش واسطه مبادله بوده است. با ذکر این مقدمه در پاسخ به سؤال مطروحه می‌توان گفت که

پروپوزیشن گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۶-۱. ادله موافقان انجام تعهد قبل از موعد

در فقه قاعده کلی این است که متعهده قبل از حلول اجل حق مطالبه اجرای تعهد را ندارد هرچند بین حالتی که متعهده تقاضای اجرای پیش از موعد تعهد را بنماید با حالتی که متعهد آن را درخواست کند تفاوت گذاشته شده است. شیخ انصاری فایده شرط اجل را عدم امکان مطالبه مورد تعهد پیش از حلول اجل می‌داند (انصاری ۱۴۱۵: ۲۱۲) اما در حالت مطالبه متعهد برای اجرای تعهد بین فقها اتفاق نظر وجود ندارد هرچند مشهور فقها در این باب معتقد به عدم پذیرش اجرای پیش از موعد تعهدات هستند ولی موافقان به دلایلی استناد نموده‌اند که ذیلاً بیان می‌گردد

۱. منتفی بودن منت در پرداخت پیش از موعد، می‌گویند اولاً چون همان دینی پرداخت می‌شود که مقرر بوده در زمان معین شده پرداخت شود، و پرداخت اضافی صورت نمی‌گیرد تا مستلزم منت باشد ثانیاً اینکه پرداخت قبل از موعد در همان محدوده عقد قبلی بوده و عقد جدیدی با وقوع نمی‌پیوندد (غروری اصفهانی ۱۴۲۰: ۳۴۱). بعضی از فقها پرداخت زود هنگام را موجب منت دانسته و معلل بر قول علامه حلی در تذکره در باب سلم که در پرداخت زود هنگام مشتری چیزی زائد بر ثمن بر باد می‌دهد آن را جایز نمی‌دانند در پاسخ برخی از فقها گفته‌اند تعجیل برحسب قواعد است و هیچ منتی در آن نیست بلکه رسانیدن حق غیر به صاحبش است این هم بر خلاف اعطای زیادی است که باعث می‌گردد دائن مازاد بر حق خود دریافت کند (موسوی خویی، ۱۴۱۳: ۵۶۵)

۲. برخی از فقها قائل هستند که شرط اجل در ضمن عقد لازم سبب می‌گردد که شرط نیز تابع عقد، لازم شده، و بنابراین با اسقاط یکی از طرفین شرط زایل نمی‌شود مگر به توافق طرفین، اما موافقان می‌گویند چون شرط اجل به نفع مدیون (مشتری) است پس او می‌تواند از این حق بگذرد و آن را اسقاط کند ولو این که در ضمن عقد لازم درج شده باشد. صاحب جواهر در این مورد می‌گوید ثبوت اجل به واسطه عقد لازم منافاتی با سقوط آن از طریق اسقاط ندارد همانگونه که شرط اختیار با اراده طرفین و با عقد لازم ثابت شده است و بعد از عقد به وسیله مشروط له قابل اسقاط است (نجفی ۱۳۶۸: ۱۱۵) موسوی خویی در مورد اسقاط شرط اجل ضمن عقد لازم می‌گوید: اگر مشروط له نتواند شرط اجل خود را اسقاط کند به واسطه اقاله هم این حق ساقط نمی‌گردد، حتی اگر بایع استحقاق بر اجل داشته باشد این بدان معنا نیست که اسقاط حق از سوی خریدار ناممکن است زیرا هر ذینفعی می‌تواند از حق خود بگذرد (موسوی خویی، ۱۴۱۳: ۵۶۸)

پروپوزیشن گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۴. با اسقاط اجل از سوی ذینفع شرط اجل اسقاط نمی‌شود، زیرا شرط اجل در ضمن عقد لازم مقرر شده و رعایت آن بر هر دو طرف لازم است و با اسقاط یکی از بین نمی‌رود. (کرکی، ۱۴۰۸: ۴۱)

۵. در صورتی که شرط تنها به نفع متعهدله باشد یا در صورتی که وی ناتوان از حفظ کالا باشد و به تعیین اجل در ضمن عقد مبادرت نماید در این حالت متعهدله مختار است اجرای قبل از موعد را بپذیرد یا رد کند.

۶. یکی دیگر از موارد عدم امکان اسقاط اجل، ناظر به موردی است که اجل نذری باشد، به عنوان مثال هرگاه بایع هنگام معامله نذر کند، که خریدار شش ماه بعد ثمن را بپردازد در این صورت تاجیل حق الله بوده و علاوه بر عدم جواز اجرای پیش از موعد، قابل اقاله هم نخواهد بود چون حق متعلق به غیر از طرفین عقداست (روحانی، ۱۴۲۹: ۴۶۸)

۷. دیدگاه مذاهب اربعه اهل سنت

۷-۱. مذهب شافعی

چنانچه فروشنده بخواهد مبیع را پیش از موعد تسلیم کند مشتری در صورت داشتن منفعت موجه (در عدم قبول) می‌تواند استنکاف نماید، گرچه فروشنده منفعتی در تعجیل داشته باشد، مانند موردی که در بیع سلم مبیع حیوان باشد و تا موعد معهود نیاز به علوفه داشته باشد، یا مبیع از اجناسی باشد که دچار تغییر و فساد شود یا جنسی مانند پنبه که جهت نگهداری نیاز به انبار داشته باشد در چنین مواردی قبول پیش از موعد بر مشتری واجب نیست. در غیر این موارد اگر مشتری دلیل موجهی به رد نداشته باشد، ولی برای بایع غرض و هدفی صحیح تصور گردد مانند اینکه بخواهد با ادای دین فک رهن کند یا ضامن او بری گردد مشتری بر قبول اجبار می‌شود (الشربینی، ۱۳۷۷: ۱۱۶) اگر مبیع اجناسی مانند طلا و نقره، لباس، چوب، سنگ، مس باشد و بایع بخواهد پیش از موعد آن را تسلیم کند، مشتری اجبار می‌شود، برخلاف خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها که امکان اجبار بر قبول پیش از موعد وجود ندارد و همچنین اگر مورد تسلیم درهم و دینار باشد و متعهدله مکان امنی برای محافظت نداشته باشد امکان اجبار او وجود ندارد. (شافعی، ۱۴۰۳: ۱۳۹)

۷-۲. مذهب حنفی

بر اساس نظر فقهای حنفی اگر مدیون بگوید اجل را باطل کردم، یا ترک اجل کردم، دین حال خواهد شد و زمانیکه دین را پیش از موعد می‌پردازد طلبکار مستحق است دین را اخذ نماید و در صورتی که

پروپوزیشن گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مقترض بخواهد که پیش از موعد آن را ادا کند، اگر کم وزن باشد، مقرض به قبول آن ملزم می‌شود. اما اگر خوف سرقت آن باشد یا حمل آن موجب مشقت باشد، مقرض ملزم به قبول نیست (موسوعه الفقه الاسلامی، ۳۴۲-۴۳۶)

۸. اجرای پیش از موعد قرار داد در اسناد بین المللی

۸-۱. کنوانسیون بیع بین المللی

به موجب بند اول ماده ۵۲ کنوانسیون بیع بین المللی کالا اگر فروشنده کالا را زودتر از موعد مقرر تسلیم کند خریدار مختار است آن را بپذیرد یا از قبول آن امتناع نماید. با توجه به موضوع این بند خریدار در رد یا قبول کالاهایی که پیش از موعد تحویل داده شده مختار بوده و دارای حق انتخاب است و البته منظور از موعد مقرر در عنوان پیش از موعد ممکن است روز معین یا یک بازه زمانی مشخص باشد و اگر به صورت معین در قرارداد زمان معلوم نباشد موعد تحویل کالا طبق ماده ۳۱ کنوانسیون مشخص می‌شود. البته اختیار مشتری در عدم پذیرش پیش از موعد محدود به اصل حسن نیت است که در بند یک ماده ۷ کنوانسیون وین منعکس گردیده است.

برخی از شارحین کنوانسیون وین در انطباق اجرای تعهدات پیش از موعد با استناد به اصل حسن نیت معتقدند که خریدار نباید اجرای زودهنگام تعهد را رد نماید آن هم زمانی که چنین امری مستلزم ضرر و زیان قابل توجهی برای فروشنده است دلیل قانع کننده‌ای برای این رد وجود ندارد البته برخی دیگر چنین عقیده‌ای نپذیرفته و با آن مخالفت نموده‌اند. به اعتقاد برخی اعمال بند ۱ ماده ۵۲ کنوانسیون وین نیازمند آن است که: قرارداد تفسیر شود و اختیار خریدار در رد تحویل پیش از موعد زمانی است که یا زیان احتمالی ثابت شود یا نقض اساسی رخ دهد. البته خریدار به استناد سود کم هم می‌تواند به رد نامتعارف متوسل شود، این اختیار خریدار به معنی فسخ قرارداد از سوی او نیست و فروشنده می‌تواند کالا را در موعد مقرر در قرارداد تحویل کند. (هانولد، ۲۰۰۹: ۵۴۹). باید توجه داشت اگر خریدار به درستی اجرای زودهنگام را رد کند فروشنده باید کالا را در زمان مقرر تحویل نماید اما اگر راضی به تحویل کالا پیش از موعد معین شده باشد متعهد است طبق ماده ۵۳ کنوانسیون ثمن معامله را بر اساس شرایط مقرر در قرارداد پرداخت نماید.

مخالفان اجرای پیش از موعد قرارداد اظهار نموده‌اند که ماده ۵۲ کنوانسیون بیع بین المللی کالا ذیل بخش سوم طرق جبران نقض قرارداد به وسیله فروشنده آمد است، بنابراین اجرای پیش از موعد قرارداد

پروپوزیشن گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۳-۸. اصول حقوق قراردادهای اروپا

اصول حقوق قراردادهای اروپا در انطباق با نیازهای روز قراردادی در مورد اجرای زود هنگام تعهد حکمی ویژه دارد از آنجا که اجرای پیش از موعد ممکن است منجر به ورود هزینه‌های اضافی یا ایجاد مشکلاتی برای متعهد شود از همین رو در ماده ۷-۱ اصول قرارداد اصول حقوق قراردادهای اروپا مقرر می‌دارد طرف قرارداد اصولاً می‌تواند از اجرای پیش از موعد قرارداد خودداری کند مگر اینکه قبول اجرای مورد نظر به نحو غیر متعارفی به منافع وی آسیب نرساند در چنین صورتی مکلف به پذیرش آن است اگر اجرای پیش از موعد هیچ خسارت یا تحمل مشقتی ایجاد نکند بر اساس اصل حسن نیت متعهدله نمی‌تواند از قبول اجرای پیش از موعد خودداری کند بنابراین اصول حقوق قراردادهای اروپا و اعمال اختیار طرف مقابل در رد یا قبول اجرای پیش از موعد را مشروط به شرط نموده است و آن اینکه طرف قرارداد احساس کند با قبول اجرای پیش از موعد ضرر غیر متعارفی به این خواهد رسید در چنین صورتی مکلف به قبول اجرای زود هنگام تعهدات می‌باشد. استثناء دیگر مربوط به تعهدات پولی است چرا که در تعهدات پولی اصولاً پرداخت پیش از موعد ضررهای بدون متعهدله وارد نمی‌سازد بنابراین بر اساس اصل حسن نیت متعهدله ملزم به قبول اجرای پیش از موعد است مگر اینکه پرداخت پیش از موعد در تعهدات پولی از نظر بهره و منافع آثاری به دنبال داشته باشد (لاندو و بیل ۲۰۰۰: ۲۴۲) در حقوق ایتالیا همانند اصول حقوق قراردادهای اروپا (P.e.c.l) متعهدله می‌تواند اجرای پیش از موعد را رد کند مگر آنکه زمان فقط به نفع متعهد در نظر گرفته شده باشد، در حقوق انگلیس نیز خریدار کالا می‌تواند اجرای پیش از موعد را رد کند.

نتیجه گیری

زمان اجرای تعهد، وصف اساسی تعهدات قراردادی است و در صورت درج اجل، اجرای تعهد تا انقضای آن به تأخیر می‌افتد. زمان انجام تعهد ممکن است ناشی از توافق صریح یا ضمنی طرفین، حکم قانون یا تصمیم قضایی باشد. قاعده کلی آن است که اجل به نفع متعهد است مگر آنکه خلاف آن اثبات گردد. اجرای پیش از موعد، استثنایی بر اصل لزوم ایفای تعهد در موعد مقرر است. حقوق ایران در این زمینه ساکت است و صراحت قانونی ندارد؛ با این حال، نظریه غالب حقوقدانان و فقهای امامیه چنین است که در صورت اثبات نفع صرفاً متعهد از اجل، وی می‌تواند با اسقاط شرط اجل، تعهد خود را زودتر ایفا کند. اگر اجل به نفع هر دو طرف یا صرفاً متعهدله باشد، رضایت طرف مقابل نیز ضروری خواهد بود.

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

شعاریان ستاری، ابراهیم، قربانزاده، محمد (۱۳۹۲)، "مبانی حقوقی و فقهی اجرای پیش از موعد قرار داد با مطالعه تطبیقی

در اسناد بین‌المللی" نشریه دانش حقوق مدنی « بهار و تابستان ۱۳۹۲ شماره ۱.

صفایی، سید حسین (۱۳۸۶)، حقوق مدنی قواعد عمومی قراردادها، جلد دوم، تهران، نشر میزان.

عمید، حسن (۱۳۶۹)، فرهنگ عمید، ج ۱، چاپ هفتم، تهران، نشر امیر کبیر.

علوی، سید محمدتقی، یوسفی، حسین (۱۳۹۷) "اجرای زود هنگام تعهدات قراردادی در فقه امامیه، حقوق ایران المللی"

فصلنامه پژوهش حقوق خصوصی، سال هفتم، شماره ۲۵.

عبدالرحمان، محمود، (بی تا)، معجم المصطلحات و الالفاظ، الفقیهه، ج ۱، نرم افزار جامع اهل بیت ۲.

کاتوزیان، ناصر (۱۳۸۲)، نظریه عمومی تعهدات، تهران: نشر میزان.

کاتوزیان، ناصر (۱۳۸۹)، نظریه عمومی تعهدات، چاپ پنجم، تهران، نشر میزان.

کاتوزیان، ناصر (۱۳۶۴) حقوق مدنی (عقود اذنی - وثیقه‌های دین)، چاپ اول، تهران: نشر بهنشر.

معین، محمد (۱۳۷۱)، فرهنگ معین، تهران، انتشارات سپهر.

واحدی، جواد (۱۳۸۷)، قانون تعهدات سوئیس، (مترجم) تهران، نشر میزان.

Audit no 84,p83 Hannold,no319,p403.

Brown,W.J(199),GCSE law,ed.,London,Sweet &Maxwell.

Bonell, M. J. (2009). An international restatement of contract law, the UNIDROIT principles of international commercial contracts,Brill Nijhoff.

Cartwright, John & Vogenauer, Stefan and Whittaker,simon, (2019), Reforming the French Law of Obligations, Hart pub.

Christine zaccaria, Elana, (2004)"The Dilemma of good Faith in international commercial Trade ".Macquarie journal of business Law, vol.1:111..

Enderlin, fritz& maskow, (1992) Diertrich.international sales Law: united nations convention on contracts for the international sales of goods, oceana pub.

Hugh Beale, Johnny Harre, Mathios storme(2009) A principales,Definitons and Model Rules of European private Law, Germany,Sellier.

Joachim bonell Michael (1997), An international restatement of contract law, 3nd ed new yourk.

Lando, ole&beale, Hugh(2000, The principles of European contract Law, part I&II, prepared by the commission on European contract Law, kluwer law international, Netherlands.

Markesinis, Sir Basil and Others, (2006), The German Law of Contract, Hart pub, US and Canada.

Schwenzer, E.& Fountoularis, (2007),, International Sales Law, London and New York, Routledge- Cavendish.

P. Huber & A Mullis(2007), The C.I.S.G:A new textbook for students and practitioners, sellier.

S. Eselen, (2001) Acomparison of the remedies for breach of contract under the CISG and south Law, basedow et al, eds, aufbruch nach Europa-14 jahre max-plank-institut fur privatrecht, mohl siebeck;Tubingen.

Treitel.G.H., (1983) - The Law of contract, 6th ed, London.

Uncitral Digest of case Law on the United Nations convention on contracts for the international sale of Goods United Nations(2012), New York.

پروپوزیشن گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی